

LIGA ROMÂNĂ

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

PENTRU

INTERESELE UNITĂȚII CULTURALE A TUTUROR ROMÂNILOR

APARE ÎN FIE-CARE DUMINECĂ

Anul IV -- No. 23.

6 Iunie 1899

CONGRESUL LIGII

Mîne se întrunesc Secțiunile Ligii Culturale în congresul anual, spre a chibzui asupra mersului acestei patriotice instituțiuni și asupra măsurilor de luat, ca Liga să răspundă cît se poate mai mulțumitor menirei sale.

Sunt negreșit și oameni care după ce au făcut parte un timp oarecare din Ligă s'au retras sub felurite pretexte, ba că acolo s'ar fi făcînd politică, ba că «ce-o să facă și Liga», ba că «să ne căutăm mai bine de țara noastră», căci Ungurii sunt tari, noi suntem slabi, și apoi «și Transilvănenii ăia!». . .

Cine oare nu a auzit asemenea preținse argumentări? Și cine dintre Români cu adevărată dragoste de neam nu a simțit revolta clocotindu-i sufletul la auzul unor astfel de vorbe fără rost, menite numai a acoperi lipsa de sentiment și de gîndire a acelor care le rosteau?

Chiar dacă Liga ar avea dușmani neîmpăcați, nici aceștia nu ar mai putea cuteza azi să susțină, că în sînul ei politica noastră militantă ar fi avînd vr'un rol. Cei cîtiva ani din urmă mai ales au trebuit să producă, și de fapt au și produs pretu-

tindene convingerea, că la Ligă nu se face politică de partid, că ea a devenit într'adevăr o asociațiune de Români, iar nu de oameni care nu au nici măcar atîta virtute de a încunjura politica, cînd vorba este de o chestiune mare, comună și cu adevărat sfîntă a întregii Românimi.

Nu, la Ligă nu sunt astfel de politicieni fără conștiință.

Prin urmare dacă se mai găsesc ici-colea oameni care caută a-și scuza lipsa lor din Liga cu o asemenea motivare, ei nu fac decît să pună înainte un pretext puțin serios și mai puțin demn.

Tot o lipsă de motiv avuabil trebuie găsit și în vorba, că adică ce poate face Liga? Neapărat, dacă cineva își va fi închipuit că este de ajuns, ca să dea cîtiva Lei la Ligă, ca să aibă apoi emoțiunea puternică de a vedea că am luat Transilvania, — el se va fi găsind foarte decepționat. Evident, că numai oameni fără maturitate în judecata lor pot să raționeze în acest chip. Tot de categoria lor se țin și aceia, care zic că să ne îngrijim mai bine de țara noastră, ca și cînd guvernul și parlamentul și întreaga organizațiune a Statului nu ar avea tocmai această chemare!

Dar dacă unii judecă superficial

iar alții sunt pur și simplu de o sgîrcenie repulsivă cînd caută a se sustrage unei îndatoriri patriotice, aceia care aruncă vorbe grele de ocară asupra Românilor transilvăneni sunt de o reutate criminală. Vor fi și între Români de peste hotare elemente negative, rele și chiar anti-patice, căci așa este firea ea însăși și de aceea zice Românul în filosofia sa poetică: «Nici o pădure fără uscături». Dar aceasta e o scuză? Aceasta e o vorbă de oameni cu minte? Și mai presus de toate, sunt *Români* aceia care clevetesc în acest mod incalificabil pe un popor ce luptă de veacuri în contra unei tiranii infame? Nu, asemenea egoiști îngînfați și mărginiți la minte și la suflet nu pot fi Români. Sunt venetici de ieri de alaltăieri, pripășiți în această țară și supărați de ospitalitatea firească cu care țara a primit și o seamă de Români din afară, care fac străinilor, încă neasimilați cu țarina românească, oarecare concurență în lupta zilei pentru trai. Dar de asemenea lifte, străine de viața sufletească a poporului românesc, Liga nici nu are nici o trebuință. Liga vrea să aibă și are de fapt Români în sînul său, dar nu comersanți de sentimente.

Prin urmare nimeni dintre Români nu are nici un cuvînt serios să stea la o parte de Ligă.

Datoria Ligistilor este a creia acest curent luminător în public, a desrădăcina prejudecăți neîntemeiate, a înmulți astfel numărul membrilor și a trezi simpatii tot mai vii în toată cercurile românești pentru Ligă.

Sperăm că congresul Ligei va contribui și el spre acest sfîrșit.

Salutînd pe membrii congresului

cu dragoste românească, dorim ca desbaterile lor demne să aibă darul de a întări forțele Ligii și de a-i înălța prestigiul.

Caton.

ZDRUNCINAREA DUALISMULUI

E o veche experiență, că uniuni de Stat atît de slobode cum este dualismul austro-ungar poartă în firea lor germenii de descompunere.

O asemenea uniune, care în fond nu e decît o alianță de cîteva afaceri centralizate, este expusă în fiecare moment la crize și chiar la disoluțiuni. Dar această primejdie se ivește mai ales, cînd revine terenul de reînoire a acestor legături. Nu era ironie, ci o amară constatare, cînd *Plener senior*, vorbind odată în delegațiuni, a caracterizat dualismul «*Eine Monarchie auf Kündigung*», adică o monarhie cu termen de resiliare. Sunt vr'o douăzeci de ani de atunci și azi este leghion numărul scriitorilor politici cari au prorocit dualismului austro-ungar un apropiat sfîrșit. Nu e nici o trebuință să-i cităm — vedem cu ochii că prorocirile lor se realizează.

Ce sfîrșit? Aceasta atîrnă dela gradul de pricepere și de energie a celor dela *Viena*. Sfîrșitul poate fi uniunea personală sau transformarea dualismului într'o formă federală.

Azi, împărăția austro-ungară e pe punctul de a nu mai *putea* exista în forma dualistă. Și aceasta cu toată pîretinsa «aplanare a crizei», cu toată mult trîmbițata «perfecționare a compromisului». Antagonismul între cercurile politice din Austria și cele din Ungaria continuă a se lărgea ca o prăpastie. Aci *trebuiau* să ajungă lucrurile, în mod fatal. În afară de *intima natură* a acestei înjgheberi hibride, au mai

înriurit, direct și indirect, de vr'o douăzeci de ani mai ales, o mulțime de alte cauze externe ca să facă imposibilă această formă de Stat.

Condițiunea de căpetenie care putea garanta dănuirea acestui sistem, era dubla hegemonie : germană în Austria, maghiară în Ungaria. Din moment ce hegemonia germană începu să se clatine, în era lui *Tuaffe*, era de prevăzut că în curînd se va clătina și dualismul. Și el se clatină rău de tot, amenințînd cu o catastrofă întreaga monarhie.

Primejdie pentru imperiul vecin nu ar exista de loc, dacă guvernele austriace ar fi ajuns a se convinge odată de felul soluțiunii ce trebuie dată din timp chestiunii naționalităților de peste Laita. Dar ele pînă azi s'au mulțumit cu o politică de expediente, fără nici un sistem și fără nici un spor pozitiv.

Măsurile guvernelor austriace cu privire la drepturile limbilor în Boemia au exasperat pe Germani, fără să fie avut darul a mulțumi deplin pe Cehi, și fără a da absolut nici o satisfacțiune Rutenilor din Galiția, Slovenilor, Croaților din Dalmația și Istria, Italianilor și Românilor din Bucovina. În Austria e caos. Parlamentul nu poate funcționa din cauza opozițiunii germane. Și dacă contele *Thun* ar revoca ordonanțele lui *Badeni*, acelaș parlament nu ar putea să funcționeze din cauză că Cehii ar lua imediat rolul Germanilor. Iată mîndrețe de rezultate ale politicei de paliative din Austria.

Lipsa de pricepere care a făcut pe Austria să cedeze la 1867 Ungurilor și să sacrifice pe Românii din Ardeal a produs și acolo efectele funeste pe care le vedem.

Apoi Maghiarii și-ar renega firea, dacă n'ar căuta acum să exploateze în chip nemilos destrăbălarea ce domnește peste Laita.

Ei se laudă că sunt tari în fortăreața legalității. Ei, care zilnic calcă legile fun-

damentale ale Statului în picioare cînd vorba e de naționalități, ei fac azi paradă cu «*punctul lor de vedere legal*»! . . .

Dar ei mai invoacă un pretins element al tăriei lor: sănătatea stărilor interne ale Ungariei! Nici o naționalitate nu se mișcă aici! Cum dar să nu se bată Széll în piept la Viena și să nu se laude, că «*întreaga*» Ungarie l'ar fi sprijinind în politica sa violentă și provocătoare față de Austria? . . .

El se crede tare și mare și uneltele sale gazetărești amenință și terorizează pe cei dela Viena.

Și aceștia pare că au cedat deocamdată în fața pretențiunilor lui Széll, mai ales că bătrînul împărat îi ținea parte.

Dar oamenii care își dau seama de rostul evenimentelor și al stărilor din Austro-Ungaria trebuie să admită, că «*pacea*» încheiată zilele acestea la Viena în privința compromisului este o pace care va delăntui în curînd o luptă și mai crîncenă între cele două părți ale imperiului.

Acțiunea firească a dinamicei politice din monarhia habsburgică are să ducă cu certitudine la resturnarea actualei forme de Stat și astfel la înfrîngerea dublei hegemonii. Cele două hegemonii din dualism sunt ca doi frați gemeni. Cînd se oprește respirațiunea într'unul, se asfixează celalalt. Hegemonia nemțească de abia mai resufflă; la starea aceasta are să ajungă, și încă în curînd, și hegemonia maghiară. Și cauza care are să-i reducă pe Maghiarii la adevărata lor valoare, este tocmai instabilitatea așezămîntului dualist.

Ligist.

CRIZA CULTUREI NOASTRE

«*Progresele înspăimîntătoare*», — vorba d-lui Ioan Clinciu în scrierea sa, despre care va fi vorba în acest articol, — pe care le-am realizat în ultimele decenii în-

cep să pună pe gânduri pe toții oamenii de bine, care doresc din tot sufletul să văză neamul nostru îndrumându-se pe calea unei dezvoltări sănătoase.

Da, am înaintat repede, chiar în galop, — de aceea unii sunt deja oboseți iar alții încep a se îngrozi când își dau seamă cam unde o să ne ducă «neînchipuitele progrese» pe care le-am făcut. Avem libertăți publice care ne-au făcut mult bine dar la a căror umbră au răsărit și s'au dezvoltat ciupercile anarhiei; avem regim parlamentar, care se razimă pe suveranitatea poporului, dar care la noi a ajuns o curată bătae de joc; avem independență, cu toate că politica noastră, cel puțin pe unii dintre oamenii noștri politici îi influențează cercurile dela Berlin, Viena și Budapesta, după cum ei însuși ne-o spun în ferbințelea luptelor politice; avem școli numeroase dintre care cele secundare produc prea adese declasați cari candidează la slujbe, la deputație, iar cele normale ne binecuvintează cu dascăli socialiști și răsvrățitori; avem instituții administrative luate de a dreptul din occident, dar în care mișună o droaie de agenți electorali, funcționari fără competență și fără scrupule.

Sunt neapărat, și din fericire, și numeroase excepțiuni onorabile, dar ele nu pot schimba fața situațiunii. Iar fața aceasta nu e de loc frumoasă; ea întristează pe toți entuziaștii care credeau că prin simpla imitare unilaterală a formelor occidentale se poate creia o stare culturală sănătoasă; ea descurajează pe cei iubitori de țară dar slabi de înger; ea preocupă gândul și simțirea tuturor adevăraților patrioți luminați, sinceri și hotărâți a lupta pentru însănătoșirea stărilor noastre comune.

* *

În rîndul acestora, care sunt cu mult mai numeroși de ce s'ar crede, trebuie să punem pe d. *Ioan Clinciu*, unul dintre

profesorii noștri pătrunși de sentimentul de datorie și rîvnitori a pune umărul spre îndreptarea relelor ce bîntuesc în societatea noastră.

Într'o interesantă scriere a sa, apărută zilele acestea (1), d-l Clinciu, după ce caută a stabili în mod introductiv cîteva principii sociologice după școala filosofiei evoluționiste, analizează starea noastră culturală și trage apoi mai multe concluziuni.

Autorul stă sub înniruirea sociologilor cari își dau silință a aplica și la istorie principiile transformiste căutînd a turna faptele istorice în legi sociale fixe, precum școala lui Darwin a stabilit cîte-va legi de dezvoltare în viața organismelor fizice. În această ordine de cercetări, autorul enunță legea, că pretutindeni unde se stinge o civilizațiune, solul se pare sleit de puteri, adică incapabil de producțiune, o lege care trebuie să aibă *a contrario* și înțelesul, că pe un sol incapabil de producțiune nu ar putea răsări o civilizațiune. Această părere nu mi se pare destul de întemeiată și de universală ca să i se poată atribui caracterul unei legi ce regulează dezvoltarea popoarelor. Nu sunt în Europa țări mai puțin roditoare decît regiunile pe care se întind astăzi Olanda, Danemarca, Englitera și o mare parte a Germaniei. Și totuși aceste State au ajuns la o civilizațiune destul de considerabilă.

Ceea ce sociologii consideră ca legi sociale, nu este azi decît o serie de teorii mai mult sau mai puțin conforme cu ordinea reală a fenomenelor ce se ivesc în sinul societăților omenești; aceasta însă nu împedică, ca asemenea constatări, deși lipsite de valabilitatea universală a unor «legi», să fie utile în diferite apretieri asupra unor anumite stări sociale.

Cu această îngrădire se pot admite și

(1) Ioan Clinciu, *Considerațiuni asupra evoluțiunii popoarelor și aplicațiunea lor la națiunea noastră*. București.

celelalte «legi» din care autorul își construiește o bază asupra căreia discută nevoile societății noastre actuale.

Insistind asupra valorii notelor distinctive dintre feluritele rase, autorul arată importanța covârșitoare pe care o are *caracterul* în dezvoltarea unui popor.

«*Caracterul*, iar nu inteligența determină evoluțiunea unui popor în istorie, zice autorul. Romanii din timpul decadenței aveau o inteligență destul de rafinată, tot așa și Polonii când au fost împărțiți, dar își perduseră caracterul, adică statornicia, energia, tenacitatea și înclinarea de a se sacrifica pentru un ideal și a avea respectul inviolabil al legilor care făcuseră mărimea și gloria strămoșilor lor».

Deja această deosebire de caracter sau mai precis de *individualitate*, reduce ideea egalității dintre popoare la o simplă ficțiune.

Cu atât mai virtuos dispăre această egalitate prin gradul deosebit de civilizațiune la care se găsesc ele.

Dovedind cu multă pătrundere transformările la care sunt expuse instituțiunile și ideile omenești, autorul amintește și de opinia acelora cari întrevăd o fază de cultură în care sentimentul religios va fi înlocuit cu *religiunea științei*. Nime nu poate tăgădui că concepțiile religioase sunt suse schimbărilor, dar multă lume se îndoește, și cu drept cuvânt, că viitorul ne-ar reserva o religiune a științei. Din contră. Oamenii gânditori au început deja a se convinge, că știința ea singură nu va putea nici odată să dea satisfacțiune sufletului omenesc. Omul nu e alcătuit numai din rațiune, ci și din simțire. Și una și alta caută să fie mulțumite. Și or de câteori mintea rece caută să înăbușe căldura sufletului simțitor, se produce o reacțiune, precum în lumea fizică se produce furtună când un nor rece pătrunde într'o atmosferă caldă. Mai curînd se poate susține că *sufletul*, iar nu *rațiunea* a creat cultura o-

menească și o va desvolta și în viitor. Iar sufletul vecinic a cerut și vecinic va cere o credință religioasă. Mintea e materialistă, sufletul e idealist.

În orice cas numai dintr'o armonică dezvoltare a amîndorora rezultă cultura trainică și sănătoasă.

Se poate zice deci cu mai multă probabilitate de adevăr, că după entuziasmul secolului nostru pentru știință, va urma iarăș o însufletire religioasă și prin ea o înălțare morală. Că și religiunea va trebui să se modifice, din ceea ce este astăzi, nu mai încapă îndoială. După Farisei a urmat Cristos, după scolasticismul medieval, care numai la universitatea dela Paris intrunise 12.000 de studenți, a urmat Luther și după fanatismul științific de azi va urma cu siguranță iarăș o epocă de reînviore religioasă și ideală. Aceasta pare a fi adevărata mișcare ritmică a evoluțiunii.

Are mare dreptate d-l Clinciu când zice, vorbind de rolul ideilor și credințelor religioase, că *numai religia, numai zeii și credința în ei, sub orice formă s'ar presenta, au dat omului fericirea pe care nu o poate procura nici o filosofie*.

Așa a fost și așa va fi în viitor.

O altă foarte justă observație o face autorul când cercetează cauzele care au produs dispariția imperiilor mari. El zice: «Dacă examinăm cauzele de decădere ale marilor imperii, ca al Romanilor sau Persilor, vedem că *factorul fundamental al căderii lor a fost o schimbare a constituțiunii mintale, rezultată din slăbirea caracterului*, iar nu din a inteligenței».

Ei bine, aceiaș cauză provoacă azi crize culturale în păturele superpuse și conducătoare ale Franței, Italiei, ale popoarelor din Orientul european. Cum însă constituțiunea psihică a Germanilor, Englezilor, Danezilor, Svedezilor, Elvețienilor nu a fost tot atât de sdruncinată de curentele materialiste și ateiste, aceste din urmă po-

poare sunt ferite de crize și sunt departe de cădere.

Atît este de adevărat, că cultura pur științifică, și astfel fatalmente lipsită de o paralelă cultură a sufletului, duce pe un popor la marginea piērzării.

Partea cea mai interesantă a cărții d. Clinciu este critica pe care o face societății noastre și măsurile de îndreptare pe care le propune. Critica aceasta consistă din două părți, una se referă la viața noastră publică, cealaltă mai ales la învățămîntul nostru. Analiza pe care o face autorul e foarte reușită și ea merită să fie cunoscută în cercuri cît de largi, de aceea reproducem aici cîteva părți și ne rezervăm a discuta aceste judicioase observațiuni într'un număr viitor :

În loc să avem 2 partide de control avem 2 tagme de căpătuală. Aceasta este situațiunea actuală, care nu se va schimba de cît în momentul, cînd votanții vor avea mai multă conștiință și școală politică.

Defectul cel mai mare al grupurilor noastre politice este, că membrii unui partid sunt prea darnici în epitele urîte față de adversarii lor și noul înșghebat într'o grupare oare-care nu se poate recomanda mai bine tovarășilor săi, decît aruncînd insulte la adresa-dușmanilor, fie ei chiar îmbătrîniți în politică și merituoși pentru țară. Cu prea multă furie se asvîrlă unii asupra altora, batjocorindu-se reciproc și dînd spectacole rușinoase înaintea alegătorilor ; unii sunt porecliți ciocoi nemiloși, iar alții fii și binevoitorii poporului.

Dacă lucrurile stau astfel, dacă deci nu este mare deosebire între principiile politice, de cari sunt conduse partidele noastre, de ce atîta ură între membrii lor pentru ce politicianii se svîrcolesc într'o atmosferă atît de vițioasă și într'un noian de fără de legi, cînd ar putea foarte bine să se perîndeze la guvern ca două partide de control, fără ca să se insulte așa de grozav unii pe alții ? Pentru ce atîta fariseism și minciună, în locul adevărului și muncii oneste ?

Nu se știe oare că majoritatea popula-

țiunii, care nu face politică, asistînd și la pledoariile unora și ale altora și la înjurăturile reciproce, ascultînd promisiuni, cari nu se îndeplinesc, ajunge în cele din urmă să fie cu totul desilusionată și să nu mai creadă pe nimeni ?

A sosit momentul, ca și la noi, să evolueze partidele politice, dîndu-se naștere unor politicieni fără atîtea patimi și răsbunări personale, cari numai bine nu pot aduce națiunii noastre. De cîte ori nu auzim pe adevărații oameni de bine, cuprinși de o adîncă mihnire sufletească, că la noi nu se poate face nimic din cauza politicii, căci ce începe un partid strică celalalt și că fiecare are ambițiunea a veni cu o propunere nouă ? Ceea ce este mai de îngrijit e, că nici în chestiunile mari nu ne unim, unde micile interese egoistice trebuie să dispară în fața curentului altruist, cum este de exemplu în chestiunea națională, și aci ar trebui să luăm de model pe dușmanii neamului nostru, pe Unguri.

Cei ce nu fac numai un lux de vorbe și de idei, ci sunt adevărați susținători ai democrației, ar putea să se grăbească mai repede cu descentralizarea și să smulgă oare-cari afaceri din mîna unui singur om, ministru, care preocupat de combinațiuni mai înalte, nu este în stare să cunoască de aproape lucruri de ordine mai inferioară și cari privesc numai pe un singur județ și pe părintele său — dar să fie, — prefectul. Ne putem închipui destul de ușor chiar pe prefect smuls din brațele politicii militante și dat cu totul unei munci oneste și progresive și servind tot așa de bine și pe un guvern și pe altul, sau mai bine zis, neținînd seamă nici de ingerințele unuia, nici de ale altuia.

Avînd astfel o administrațiune, care, lă-sînd la o parte interesele politicii meschine, s'ar ocupa numai de îndreptarea relelor, de cari suferă țaranul, n'am avea plîngerii și nemulțumiri continue, n'ar mai exista vecinică chestiune a tocmelilor agricole și nu s'ar mai găsi descreerați, cari să zăpăcească pe țărani, făgăduindu-le lucruri ne-realisabile și făcîndu-i să se revolte. Pentru a ajunge aci, trebuie să declarăm dela început, că suntem nevoiți a pregăti un personal anume, de oarece pînă acum Românul n'a știut bine să administreze, nici

să se administreze. Nu este suficient un titlu de școală pentru cel ce dorește să intre în administrație, ci experiența și practica. Este ridicol, când cineva n'a fost în stare să-și administreze averea proprie, să fie însărcinat cu administrarea averii publice și această contradicție se vede la noi adese-ori.

Satisfacțiunea trebuințelor materiale, mereu crescând, tinde a deveni unicul ideal al masselor. Familia se nimicește resorturile sociale se desfac; odată cu nimicirea credinței, fuge și speranța. Masele sunt condamnate a oscila fără încetare, dela cea mai furioasă anarhie la despotismul cel mai apăsător. Un egoism fără margini se dezvoltă pretutindeni. Acțiunea oamenilor de stat este înlocuită prin discuțiuni personale fără nici un interes public; a mulțumi prin entuziasm de răsbunare zilnică, iar a literaților printr'un fel de sentimentalism sgomotos, dar fără putere și prin palide disertațiuni asupra existenței noastre mizerabile.

Conștiințele capitulează, moralitatea generală cade și gradat se stinge. Omul perde puterea de a se stăpîni și cel ce nu știe să se înfrîneze, va fi stăpînit de alții (1).

În chestiunile mari și importante ne purtăm ca adevărați copii, fără a căuta să ne dăm seama de rolul, pe care trebuie să-l jucăm. Mai mult încă, pare că ne-am perdut ori-ce mîndrie personală, n'avem nici un amor propriu, ne lăsăm la voia întîmplării și nu ne punem întrebarea ce-am muncit, ce-am agonisit și ce lăsăm pe urma noastră. Un indiferentism necalculabil. Nici o recunoștință pentru binefăcătorii noștri, ba după ce ne-am ridicat pe umerii altuia, căutăm să-l nimicim, ca să-i luăm locul. Mare rușine!

În capitolul «*Rolul și direcția școlii*» autorul discută planurile de învățămînt, recomandă ideile d. *Demolins*, cunoscut și cetitorilor noștri. Vom reveni asupra acestei importante chestiuni. Reproducem aici deocamdată următoarea parte din acest capitol, care pune mai plastic ideile autorului în lumină:

(1) Gustav le Bon.

Profesorului de istorie incumbă mai cu seamă datoria a infiltra în sufletele școlariilor idealul național și a le face să vibreze coardele simțitoare ale inimii pentru patria românească. Să nu se piardă nici o ocaziune de a desvolta sentimentul național, care este singura mîngiere în orele de restriște ale fie-cărui dintre noi. De mare durere trebuie să fim cuprinși, cînd se mai găsesc încă bărbați, cu un oare-care rol educativ, care caută să desaprobe mișcările spontanee ale tinerimii, pentru sfînta cauză a Românilor. Aducă-și aminte fie-care de modul cum s'a format Germania de astăzi cum s'a încheiat miclele state la Italiani într'un singur regat, pe lîngă toate unelțile rău voitoare ale puterilor vecine și atunci, numai atunci să se încumeată cineva a-și mai bte joc de măreția ideii naționale. Sub cuvînt că tinerimea universitară are alt ceva de făcut, nu i se permite a se avînta în agitațiunile naționale, ca și cînd ar fi ceva mai frumos decît acestea.

Orice student poate să facă studii emnente în specialitatea sa, fără ca chestiunea națională să-l împedice de a progresa în știință, cînd ea-i servă ca o adevărată creație sufletească, în orele de repaos. Liga culturală, împrejurul căreia s'a grupat foarte mulți bărbați de inimă și într'o vîrstă destul de înaintată, nu este oare produsul vorbirilor pline de entuziasm ale tinerimei universitare? Idealul național n'a propășit, de cînd există această asociație desinteresată, care trebuie să serve pe viitor ca o adevărată școală, la ideile căreia vin să se adape toți luptătorii harnici, pentru realizarea visurilor noastre naționale? Un singur sfat însă se poate da tinerilor naționaliști, ca în totdeauna și în toate porniurile lor să nu fie tîrîți de interesele meschine ale culiselor politice, să nu fie otrăviți de zîzaniile diabolicești, ci cu fruntea senină să lupte fără încetare. Prudența, ca un înger păzitor, să-i însoțească în toate acțiunile lor, spre a nu deveni instrumentele oarbe ale intrigilor lăuntrice. Și dacă se vor găsi între ei suflete mici, care sub vîlul ideilor mărețe, să vîneze, fie dela un partid, fie dela altul, slujbe și gratificații, aceia trebuie să fie înferăți cu pecetia înjosirei de caracter și stigmatizați, ca cele mai nemernice și venale flințe.

A întreține focul sacru al patriotismului este datoria tuturor părinților sufletești și chiar autoritatea școlară trebuie să ia măsură în consecință spre a se face o educațiune națională. Actualul ministru al instrucțiunii publice, d. Haret, a stăruit și stăruiește ca la toate ocaziunile solemne și serbări naționale, elevii să-și dea seama de importanța zilei, ce o serbătoresc, ca prin festivitate să li să împospăteze trecutul neamului românesc.

Din nenorocire însă, pe cînd organele școlare tind să înalțe inimile tinerimii către sferele mărețe și viitorul strălucit, politicianii pîngăresc steagul naționalismului, întorcînd pînă și în cel mai intim sanctuar al conștiinței românești, interesul, ura și furia de partid. După ce politica ne-a corupt, ne-a demoralizat, să nu se lase cel puțin atît, nepătat, simțul național, asupra căruia n'ar trebui să fie nici o divergență de opinii?! Unde va reduce munca noastră, a profesorilor, însărcinați să cultivăm inimile fragezilor copilași, cînd suntem adese-ori contrași prin discuțiunile parlamentare? Veni-va vremea vre-odată să nu vedem cu toții decît o singură țintă națională, un singur scop sublim? Această importantă chestiune trece printr'o criză, care nu poate să sfîrșească decît cu bine și în cazul acesta nu va mai exista suflare românească, care să nu vază limpede calea, pe care trebuie să apucăm.

(Va urma)

D'ALE NOASTRE

PATRIOTISMUL SI ȘCOALA

I

Sunt teoreticieni cari nu vor să știe despre intervenția statului în alte afaceri publice decît în acelea cari privesc distribuirea justiției. Mai ales *Herbert Spencer* scrie sistematic în acest sens. La noi în țară, slavă Domnului, nu este nimenea contra intervenției Statului pe toate țărimurile

vieții publice. Pînă și partidul liberal, care din punctul de vedere al platformei sale fundamentale de existență ar avea menirea a ocroti libertatea dezvoltării individualiste contra coercițiunii Statului, este intervenționist. Și nu numai la noi, ci chiar și în patria lui *Spencer*.

Prin urmare, ca cele mai multe State așa și al nostru a înființat învățămîntul public și îl administrează. Vorba e însă pentru ce l'a înființat și în ce scop îl administrează el și caută a face încet-încetîșor imposibil învățămîntul privat? Vi se pare cam banală această întrebare, pentru că vă văd răspunsul pe buze: D'apoi pentru ce să-l fie înființat, decît pentru «răspîndirea culturii»? Dar acesta nu este un răspuns. Sau mai precis, el este prea elastic: el spune totul și — nimic. «Răspîndirea culturii»? D'apoi filosofia materialistă, d'apoi teoriile socialiste cari izvorăsc din ea, d'apoi ideile anarhiste nu fac parte din «cultură»? Cine ar putea îndrăzni să tăgăduiască aceasta?

Dar cei mai mulți savanți din domeniul științelor naturale sunt materialști, iar autorii doctrinelor socialiste și anarhiste sunt oameni nu numai culți ci chiar arhi-culți.

Adepții moderni ai lui *Democrit* și *Epicureu*, pozitivști și materialști, poartă nume «ilustre» în cultura de astăzi. *Auguste Comte*, *Hobbes*, *Dubois-Reymond*, *Büchner*, *Moleschott*, *Karl Vogt*, s. a., propagă și ei «cultură», dar vai de societatea care a ajuns să se închine ideilor lor și să tragă din ele consecințele logice! *Rousseau*, *Mably*, *Fourier*, *Louis Blanc*, apoi jidanii *Karl Marx* și *Ferdinand Lassalle* care au motivat și formulat doctrinele socialismului, *Crapotchin*, *Bacunin*, *Elysée Reclus* cari sunt în fruntea școalei anarhiste — sunt oameni de cultură și țin să o respîndească și ei.

Și această «cultură» se și respîndește de fapt, și direct și indirect sub protecția

Statului și a învățămîntului său public. Nu mai în Italia existau pînă mai deunăzi vr'o 80 de gazete ale căror titluri sunt mai eloquente decît orice explicare. Iată citeva: *Il Communardo, Satana, L'Atco, Il Ladro* (Tilharul), *La Canaglia, Il Petrolio, La Dinamite*, etc., etc.

Mă rog, astea nu propagă și ele un fel de «cultură», dragă Doamne?

Apoi iată de ce, cînd vine vorba de menirea instrucțiunii publice în Stat, clișeuul «*respîndirea culturii*» nu spune nimic serios. Și pentru că mai toate Statele intervenționiste în materie de învățămînt respîndesc un fel de «cultură» alandala, *fără nici un fel determinat și concret*, de aceea mișună azi în toate Statele teorii unele mai absurde, mai incendiare și mai funeste decît altele; de aceea criza morală se întinde pretutindene ca o piclă deasă, patriotismul slăbește și ordinea socială se clatină. Ast-fel materialismul brutal și patriotismul cel cu spoiala științifică au stîrpit pe mari întinderi ale vieții morale orice avînt de idealitate. «*Eu și interesul meu, iar după mine potopul*», iată lozinca zilei, iată resultanta logică a «*respîndirii culturii*» de către Stat fără nici un scop concret, fără nici un metod. Și cei mai mulți vorbesc de «*altruism*», dar procedează exclusiv după îndemnurile unui deslănțuit egoism. Sunt prea «științifici» ca să procedeze aminteri. Apoi dacă dincolo de viața omenească nu mai este decît «*Nean-tul*», cum pretinde limbuția agitațiunii științifice de azi, și deoare ce morala socială este o simplă convenție omenească utilitară, iar în lupta pentru existență nu poate birui decît cel mai tare — resultă, cu o logică de fer, să cauți a trăi cît se poate mai bine fizicește, căci mult timp n'ai de perdut pe această planetă, resultă că trebuie să observi morala socială cînd te privește lumea, dar poți să-ți bați joc de ea cînd nu te vede ochiul social și prin urmare,

în definitiv, poți lupta pentru existența ta cu mijloace chiar perverse și infame, cînd nevoia ta le reclamă, vorba e numai să izbutești a trage morala pe sfoară.

Aci, în această mocirlă, trebuia să ajungă materialismul și iratele său mai europenizat: pozitivismul. Dar aci, unde duc aceste teorii nenorocite, se deschide mormîntul națiunilor care își înalță cultura lor pe stratul labil al acestor teorii.

Dar vorba e, unde duce al nostru sistem de învățămînt public?

Vom cerceta în numărul viitor.

Basarab.

DIN PRESA DE PESTE MUNȚI

UN NOU IESZENSZKY

«*Tel. Român*» e informat că un ziarist jidano-român, Bucovinean, cu numele său originar Buchholtzer, e încredințat de guvernul din Pesta cu toate afacerile faimoasei secții a lui Ieszenszky.

El va avea să călătorească printre noi și prin România, să facă cunoștință cu oamenii de influență, și să-i desbumbă, cu numele său românesc,

Așa se vede că și în viitor tot Românii vor fi accia, cari mai mult se vor învrednici de înalta atenție a poliției secrete. — Spre orientare!

* * *

«*Revista politica e letteraria*», editată de «*Tribuna*» din Roma publică în numărul de pe Iunie un interesant articol asupra crizei din monarhia noastră, sub titlul *In Austria e in Ungheria*. Autorul, Dante Veroni, analizează criza, reducînd-o la principiul de naționalitate, care operează și se impune. Arată luptele diferitelor popoare, între cari și *Românii din Transilvania* și insistă deosebi asupra Italianilor.

MAGHIARIZARE PE CALE BISE-RICEASCĂ

In numărul său dela 10 Iunie arhivșovinistul ziar, azi guvernamental, «*Buda-pesti Hirlap*» scrie prim-articol despre *pe-lerinajul Maghiarilor «greco-catolici», în-*

demnînd că la această monstră «deputa-
țiune» a Maghiarilor să participe și cre-
dincioși din diecesele române; dela Oradea-
mare și Gherla. Articolul sfîrșește ast-fel:

«Ar fi mai mult în interesul sfîntului
scaun din Roma, ca în față cu propaganda
ortodoxă a Rusiei și României să fie o
biserică gr.-cat., maghiară, care extinzî-
du-se să îmbrătoșeze la sine și să alipească
la Roma pe Slavii și Valahii din Ungaria.

Aceasta firește nu poate fi operă unui
deceniu, ci numai a unui secol, și ar fi
problema nu numai a plănuitii episcopii
de Hajdu-Dorogh, ci a tuturor factorilor...
Se vede deci adevărata țintă a mișcării
pentru liturgia maghiară!

SOLUȚIA CHESTIEI NAȚIONALI- TAȚILOR

Sub marca «Pacea popoarelor între na-
ționalitățile din Austro-Ungaria» se scrie
dela Viena următoarele:

«Starea nemulțumitoare a chestiei naționa-
lităților în Austro-Ungaria, a făcut ca o grupă
de politicieni cu greutate și cu vază să se
ocupe cu chestia: cum s'ar putea restabili
pacea națională între popoarele din mo-
narhia Habsburgică? Auzim, că se plăn-
uște formarea unui partid puternic mijlociu
(probabil între Dreapta și Stînga de astăzi.
R. «T.») cu misiunea, de a provoca împăcarea
naționalităților pe baza egalei îndreptățiri. În
scopul acesta se va scoate și un ziar săptă-
minal, sub titlul «Pacea popoarelor», organ
pentru înțelegerea și egala îndreptățire na-
țională».

Cum se vede, e vorba de o nouă grupare
politică în Austria, pe baze naționale.

SLAVISCHES ECHO

Este titlul unui nou organ slav în limba
germană, ce a început să apară în Viena.
No. 6, este remarcabil pentru articolul «Schife
istorice-politice asupra Transivaniei, Croa-
ției și Unguriei». Acest organ pentru po-
litică, economie, știință și artă apare de 3
ori pe lună și costă pe an 5 fl.

Cînd vom mai avea și noi un astfel de
organ în Viena?

DUPA INDEPLINIREA OSİNDEI

Sfinția Sa părintele Ioan Jurca, preot
în Dragomirești eșind din pușcăria Seghe-
dinului adresează «Tribunei poporului» ur-
mătoarea scrisoare:

«Cu ajutorul lui Dumnezeu am împlinit
pedeapsa urgiei ungurești și cu fruntea

ridicată părăsesc temnița Seghedinului,
spre a fi iarăși în fruntea iubitei mele
turme drept măritoare.

De pe pragul temniței Seghedinului la
10 Iunie 1899. Ioan Jurca, preot în Drago-
mirești.

Districtele române ale Banatului Severinean ȘI starea socială a locuitorilor săi

(Din încă înedita «Istorie a Banatului Se-
verin» de Patriciu Drăgălină)

(Urmare)

Românii din districtul Sebeșului aveau
pe lângă privilegiile acestea, și altele ga-
rantate prin litere regești. Așa d. e. Sigis-
mund le concede comerțul liber, scutit de
vamă în țara întreagă. Scopul său era să-i
recompenseze pentru pagubele, ce le-au a-
vut în urma invasiunilor otomane. Așa și
Vladislav II, luînd în considerațiune me-
ritele locuitorilor în expedițiunile contra
păgînilor și perderile suferite, întărește la
1494 acest privilegiu, garantat de Sigis-
mund.

Donațiunile în districte se făcea după o
normă particulară, nu după cum era usul
a se face în comitate, ceea ce constată o
donațiune a lui Vladislav I (1444) pe sama
lui Nicolae Bizărea (1) și a soților săi.

Bizărea s'a fost distins sub steagurile
lui Ioan Hunyadi în Transilvania, Mun-
tenia, Serbia și Bulgaria. Cu ocaziunea unei
invasiuni turcești în Severin, nimicindu-se
literile donaționale ale numitului Bizărea,
regele donează lui și fraților săi, mai multe

(1) Satul Bizărea (Bizere) cuiul familiar al Biză-
reștilor, s'a ținut în districtul Caransebeș. Satul dis-
pare în sec. al 17-lea. Pesty Frigyes (vol. II, pag. 15)
crede că locul acestui sat a fost lângă Virciorova, o
comună aparținătoare preturei Caransebeșene. De oare
ce în șirul comunelor, despre care se face amintire în
diplome, lângă Bizărea se amintesc totdeauna și satele
prediile Calova, Pleșa, Virciorova, Obreja și Glimboca,
Mal; iar Calova, Pleșa și Virciorova, sunt 3 văi (odi-
nioară sate) în hotarul Obrejei locul satului Bizărea
numai lângă Virciorova — Obreja a putut să fie. Di-
plomele de altcum arată lămurit, că Nicolae Bizărea
(Bizăre) și membrii ai acestei familii au fost Români.

sate ale districtului sebeșan, «după normele obicinuite la Valahi, care le-au observat și predecesorii săi la conferirea donațiilor de pământ». Nu cunoaștem normele obicinuite la Români în casuri analoge; dar trebuie să fie fost niște condițiuni și formalități deosebite de usul practicat în comitate, căci alt cum adausul din urmă n'ar avea înțeles.

Românii districtelor privilegiate țineau mult la pământul strămoșesc și protestau cu energie chiar în contra dispozițiilor suveranului, dacă se vedeau jigniți în dreptul lor. Iată două casuri: În procesul născut după stingerea familiei lui Ianoș Găman între fiscul regesc și între rudeni, care se priveau de moștenitori legali ai moșiilor și averii mobile a lui Găman, protestează Gavrilă Pökri și Nicolae Pobora (1563) în numele întregului Comitat Severin contra dispozițiilor regelui Ioan II Sigismund, accentuând că nu este îndreptățit să facă donațiuni pe seama acelor indivizi (regele adică donase cancelarului său Mihai Osáky averea numitului Găman), care nu posed moșii în comitatul Severin (ne videlicet maiestas regia cuipiam in comitatu ipso Zewriniensi bona non habenti, bona conferi possit).

Mai bărbătesc a fost protestul nobilimei comitatense înaintat curții din Viena pe la finea veacului XVII. Nobilimea condusă de vrédnicul Petru Năcicaș, nu vrea să se supună lui Mihaiu Șava și protestează în contra denumirii sale de comite al comitatului, pentru că acest funcționar nu posede avere în comitat; iar pe baza privilegiilor avitice, numai nobilii care stăpînesc moșii aflătoare în comitat, au dreptul să fie *comiții Severinului*. Așa știau străbunii noștri să se apere de copleșirea străinilor.

În *jurisdicțiune* s'a aplicat exclusiv legea valahică și judecățile se făceau după normele acesteia (juxta antiquam et approbatam legem districtuum valachialium universorum).

Spre ilustrare înșirăm vre-o câteva casuri. Nobilul *Kopaz* (1) acuză pe George Gă-

man, fiul lui Ladislau, pentru că acesta încă pe timpul tăti-ni-său ar fi pus foc la una din morile sale din valea riului Bizărea și pentru că ar fi prefăcut-o în cenușă, prin ce i-ar fi făcut pagubă în preț de 60 fl. Nobilul George Găman negînd faptul, vicebanii severineni *Iacob de Marga* și *voevodul Rain* aduc la 1478 sentința ca să depună, după cum *prescrie legea, veche și aprobată a districtelor valahice* (juxta antiquam et approbatam legem districtuum valachialium universorum), dimpreună cu alți 11 oameni de omenie, jurămînt, că n'a comis crima de care este acuzat. La intervenirea mai multora însă judecătorii se abat dela usul acesta cu atît mai virtos, căci și *Kopaz* consimte, ca inculpatul să dovedească nevinovăția sa numai prin jurămîntul unuia din nobili, pe care îl va designa acuzătorul însuș. *Kopaz* numește spre scopul acesta pe *Nicolae Bizărea*, care, prin depunerea jurămîntului, mintue pe găman de acusa ridicată asupra-i.

George Găman a fost la 1500 din nou citat înaintea sedriei vicebanilor severineni. Văduva numitului *Nicolae Bizărea* îl acuză pentru prețul mai multor *haubițe*, (1) care le-au fost cumpărat dela regretatul ei bărbat. Acuzatul obiectionează, că n'a cumpărat patru, ci numai 2 *haubițe* și că prețul l'a plătit în castelul lui *Nicolae Bizărea*. Fiind că părțile litigante n'au fost în stare să dovedească afirmațiunea lor după *rezerințele dreptului valahic* (Jure valachie requirente), — banii severineni *Iacob Gîrlîșteanul* și *Petru Măcicaș*, aduc sentința, ca văduva lui *Bizărea* să confirme prin jurămînt afirmațiunea ei. În cazul de față se numește «drept valahic» atestarea aserțiunii părților litigante prin documente sau alte dovezi demne de crezămînt.

George Găman a mai avut în anul amintit și altă supărare. Soru-sa *Dorotea*, soția lui *Ioan Turcul*, pretinde după moartea tăti-ni-său ca să fie escontentată conform *dreptului valahic*, (jure valachie requirente),

(1) Lui *Pesty Frigyes* îi place să vadă în cîmpile Banatului mulțime de Unguri, d'aceia numele persoanelor le înfățișează în haina ungurească. El scrie *Kopasz*—pleșuvul, pe cînd în diplome cetim *Kopaz*.

(1) *Haubițe* numite la cronicarul *Ureche* și *puște hușnițe* erau un fel de tunuri, folosite de *Hușiți* la anul 1425, din care se înproșca inimicul cu petri, mai tîrziu cu șrapnele, gloanțe de fer, etc. Au fost introduse în Ungaria verosimil de *Ioan Hunyadi*.

fiind că atunci, cînd s'a măritat n'a primit zestrea obicinuită.

Fiul lui Bogdan cu numele Gabre de Călugăreni, pentru ca să scape de datorii este necesitat să zălogească la 1503 comproprietățile sale din Călugăreni, Magoești, Răchita și Strîmptură, care se aflau în districtul Comitat. Spre scopul acesta au provocat judecătorii, după *usul valahic* (juxta ritum valachie), de 3 ori vecinii și comproprietarii săi, în deosebi pe Marta fiica decedatului Toma de Remetea și pe toți moștenitorii lui Toma, ca să primească comproprietățile lui Toma și să nu le lase pe mîni străine.

Din cele zise vedem, că în procedura judecătorească modul principal de dovadă era jurămîntul capital al partidelor, însoții de jurămîntul subsidiar al altor oameni de omenie (conjuratio); dacă jurau, împreună cu acusatul și alți 11 indivizi, acuza se considera de neîntemeiată și acusatul se achita. Vedem mai departe că averile zălogite numai cu greu se puteau înstrăina, și că neamurile și vecinii aveau întietate la cumpărare și că fără îmbierea lor nu puteau vinde moșile Românilor.

Numirea «Universitas nobilium» documentează *autonomia proprie*, în deosebi a celor 8 districte severinene, asupra cărora s'a estins privilegiile lui Ladislau V.

Administrațiunea districtelor a fost condusă în parte de comiții supremi ai comitatului Căraș și în parte de Banii Severinului cu sediul în Caransebeș iar mai tîrziu în Lugoj.

Organizațiunea civilă a districtelor era deosebită de organizațiunea comitelor. *Banul* era șeful tuturor districtelor; pe lîngă el erau 2 castelani, numiți *vicecomiți*, *pîrcălabi* și *vicespani*. În fruntea fiecărui district a stat un *solgăbireu* (judex nobilium), un *notariu* și mai *mulți asesori* ai scaunului judecătorec, care formau primul for de judecată, dela care se înainta apelațiune la tabla Banului și d'aici la curie sau în timpurile cînd Banatul Severinului, aparținea Transilvaniei la principii acestei țări.

Intre cele 8 districte rolul conducător l-a avut districtul Caransebeșului. Din cuprinsul ordinațiunii lui Ioan Hunyady dela 1451, adresată către pretorii (solgăbireii) celor 7 districte române rezultă, că fiecare

și avea judele său (Johannes de Hunyad regni Hungariae Gubernator etc. Nobilibus viris Judicibus nobilium Septemsedium volahicalium, Salutem cum dileccionen). După catastrofa dela Mohács însă se constată, că comiții, pretorii și notarii din districtul Caransebeș s'au mestecat în afacerile celorlalte. Așa d. e. după stingerea liniei bărbătești a nobililor de Gîrliște, cînd Ana Fiath și Francisc Mărgineanul, ca descendenți din linie femeiască, pretindeau moștenirea din Meedica, Teregova și Cebnyak (comune aparținătoare districtului Meediei), apoi cea din Perho (Pervova), Prilipeți și Rudăria, comune ale districtului Almăjan, — au mers pîrcălabul Bona voevodul și preotul Martin Brathovan din Caransebeș ca să facă împărțirea.

Acest drept extraordinar al funcționarilor caransebeșeni ne ajută ca să lămurim o chestie, care o întîlnim în documente și ar fi o adevărată anomalie, dacă cele scrise le-am lua în înțelesul lor literal. Ar fi un nonsens dacă am crede, că comune foarte îndepărtate de Caransebeș, ca Medica, Pervova, Prilipeți, Rudăria etc., care după situațiunea lor topografică au trebuit să aparțină altor districte, pentru că în documente se zice aparținătoare districtului Caransebeș, am crede, că s'au ținut de acesta. Și mai puțină probabilitate conțin cele scrise în epistolele lui Gavrilă Báthori, în care se zice, că opîdul Logoj ar fi situat în districtul Caransebeș în comitatul Severin.

Rolul conducător al districtului Caransebes ni-l arată mai departe intimatele reginei Isabela, ale fiului ei Ioan Sigismund și ale mai multor principii ardeleni, către șefii districțuali și rapoartele acestora trimise d'a dreptul la adresa principilor. Nu se constată pentru celelalte districte corespondență directă cu suveranii săi, după cum s'a practicat adese ori în viața publică a acestui district. E caracteristic și aceea că instituirea pe moșii îndepărtate (d. e. în Nevrincea la N.-Logojului) a fost încredințată pîrcălabilor din Caransebeș, iar nu celor din Lugoj, ca și cînd aici n'ar fi existat autorități, cărora s'ar fi putut concrede astfel de misiune.

Istoriografii patriei folosesc de timpuriu numele *Temesköz* sau *Temeskuz*. Deja re-

gele Sigismund scrie la 1387, că *Almafa*, adică *Mărul*, zace lângă Bistra în *districtul* Temeskuz. Petru și Francisc Dees de Tămășel conced lui Nicolae Bizerea a folosi moșiile lor aflătoare în comitatul Temeskuz (1504). Deoarece se zice că *Mărul* (*Almafa*) se află în districtul Temeskuz, lângă râul Bistra iar lângă Bistra nu există o altă comună cu acest nume, *Temeskuz-ul* nu poate să însemne alt ținut, decât districtul Caransebeșului, care e scăldat de râul Timiș dela S. spre N., în care și astăzi se află comuna numită. Avînd în vedere locul de întîietate al districtului Caransebeș, aflăm explicațiunea naturală a noțiunii «comitat», — comitatul Temeskuz, — usitată adeseori pentru determinarea acestui district.

(Va urma)

VIITORUL MONARHIEI HABSBURGICE

(Urmare)

II

Formula adecuată crizei prin care trece în acest moment Cislaitania pare a fi cea următoare: imposibilitatea de a governa în mod constituțional o țară de altcum refractară restabilirii, chiar trecătoare a absolutismului.

Dacă lucrurile n'au ajuns aici decât în anul 1897, cauza este că, în acest period, lipsa de experiență politică a Slavilor și de coesiune i-au împeditat a-și valida privilegiile lor de majoritate. Pînă la 1880, Cehii, grupul cel mai important și cel mai bine înarmat pentru lupta parlamentară, se obțineau în mod sistematic de a apărea în *Reichsrath* spre a protesta contra refuzului de a face din Boemia un regat deosebit. Și cînd, sub ministerul Taafe, care se preocupa sincer a ține balanța egală între naționalități, ei intrară iarăși în Cameră, grupul polonez își inaugurase deja politica sa exclusivă și utilitară, care con-

sista a susține chiar cabinetele ostile Slavilor, cu condiția ca interesele particulare ale Galiției să fie protejate. Dar în afară de aceasta, sistemul electoral în vigoare, basat pe reprezentarea claselor (mare proprietate, orașe, comune rurale, comerț și industrie) era departe de a asigura preponderanța numărului.

Să mai adăugăm acum, că sub ministerul Taafe, întocmai ca ministerul Auersperg, care îl precedase, întocmai ca sub ministerul Windischgraetz, care îl urmă, politica internă a Monarhiei este strîns coordonată celei exterioare: așa că puterea se preocupă mai înainte de toate a menaja pe Germani, această bucată de carne dacă se poate zice astfel prin care imperiul Habsburgilor atîrnă de aliatul său dela Berlin.

Cînd, în 1896, contele Badeni luă presidența consiliului, împrejurările erau foarte schimbate. Cehii, bine organizați, bine conduși, cuceriseră o pozițiune foarte însemnată în *Reichsrath*; Polonezii se arătau dispuși a trata cu dinșii.

Din contră, blocurile partidelor germane, arătau crăpături, efecte ale socialismului, antisemitismului și ale desvoltării unui naționalism particular, care ar vrea să vază pe toți Nemții uniți sub sceptra Hohenzollernilor. Astfel se iviră din toate părțile forțe disciplinate și mărite, revendicațiuni cu care era tot mai dificil un compromis.

În a doua linie, ministrul se găsea în fața unui parlament nou, mai numeros, cu vr'o șaptezeci de membri, decât cel vechi eșit dintr'un corp electoral lărgit, în care se rezervase un loc chiar și pentru a «cincea clasă», atîrnătoare dela alegerile directe ale sufragiului universal.

Dar această reformă tardivă nu simplificase și nu unise cadrele armatei parlamentare (nici odată nu se prezentaseră în *Reichsrath* mai multe grupuri și grupulețe, deosebite după naționalitate, doctrina

politică sau religioasă, interesele regionale sau caprițiile temperamentelor particulare) Astfel, noul nivel mijlociu al Adunării nu se mai preta tacticei subite prin care contele Taafe se menținuse la putere. Vechiul partid «liberal» german mai ales, această prefăcută burghezie politică, care punea cel puțin deasupra egoismului spoiala unei rutine și o cunoștință reală a afacerilor, a fost bătut aproape pretutindene de către naționaliști, antisemiți, socialiști, clericali etc. Baronul Chlumetzki, presidentul vechiului *Reichsrath* și *persona gratissima* pe lângă împăratul, declinase, cu toate insistențele acestuia, orice candidatură la noul Calvar parlamentar.

Contele Badeni se găsi astfel în fața unor elemente cu mult mai îngrijite a complace alegerilor lor decît a asigura mersul afacerilor, și reprezentînd gama aproape completă a opiniunilor și tendințelor care pot să-și facă drum în societatea Europei centrale dela sfîrșitul secolului XIX. Pe lângă acestea, el mai era și grăbit, — o nenorocită condițiune spre a face o bună politică. Nu trebuie adică scăpat din vedere, că în afară de problemele inerente propriului său echilibru, Cislaithania rezervă prim-miniștrilor săi constanta preoapățiune de a întretine o relativă armonie între guvernul lor și cel dela Budapesta. In acel an, 1897, baza armoniei se clatină prin chiar jocul constituțiunei. Aceasta cere ca tot din zece în zece ani, partea finanțiară a pactului dualist să fie revizuită și o nouă hotărîre valabilă pentru zece ani nu poate intra în vigoare decît sub condițiunea prealabilă a consimțămîntului reprezentanților legali ai celor două fracțiuni ale imperiului. A reînoi acordul între Viena și Pesta în condițiuni deosebit de dificile era deja o grea încercare. Dar chiar înainte de a începe această problemă, la Viena trebuia întemeiată o majoritate parlamentară și aceasta contele Badeni trebuia să încerce

a o înjgheba înainte de a se afla pretențiunile ungurești.

In mijlocul acestor dificultăți contele Badeni lansa faimoasele ordonanțe, al căror efect scontat era a-i apropia pe Slavi, și în prima linie, pe Cehii din Boemia și Moravia, chemați a beneficia imediat de această reformă.

Reformă este expresia consacrată; dar, strict, aceasta era mai curînd o reîntoarcere la principiul de egalitate înscris, de treizeci de ani, în constituțiune. Căci, în fine, era vorba a se admite în Boemia și Moravia egalitatea limbelor celor două naționalități, cehă și germană, înaintea tribunalelor și a administrațiunilor civile.

Acest princip atît de drept și chiar atît de modern, intra în practică sub o formă dublă. O primă ordonanță stabilea regimul dreptului comun pentru cele două limbi și enumera jurisdicțiunile înaintea cărora întrebuintarea lor poate fi acum reclamată, după alegerea părților. O a doua, privitoare la aptitudinile cerute pentru exercițiul funcțiunilor publice în aceste două provincii, hotăra: «Funcționarii tribunalelor, parchetelor și ai tuturor administrațiunilor regatului Boemiei care atîrnă de ministerul de interne, de cel de justiție, de comerț și agricultură, vor avea să probeze capacitatea lor a vorbi, și de a scrie corect în cele două limbi»

E de prisos de a insista asupra motivelor pe cari le aveau Cehii de a aplauda acest sistem de echivalență, zadarnic reclamat de mult timp.

Pentru orcare German, chiar și pentru moderații pe care îi vom vedea în curînd la remorca domnilor Wolf și Schönerer, Austria este o putere germană, atît ca definiție, cit și ca tradiție. Ei îi trebuie prin urmare limba germană ca limbă de Stat. Și el o înțelege în două feluri. Mai întîiu — de altcum principiul n'a fost contestat pînă acum de către nici o naționalitate din

Austria — întrebuințarea exclusivă a limbei germane în armată, în parlament, în ministere și în administrațiunile centrale, este indisolubil legată de însuș noțiunea de unitate a Statului.

Însă, mai mult chiar, și aici se ivește punctul de rupere între deosebitele naționalități, pretutindene unde există populațiune mixtă, cu alte cuvinte Germani amestecați cu Slavi, în orice proporție ar fi, limba celor dintii trebuie să expulzeze pe a celorlalți, în pretorii, în administrațiunile locale și, pe cât se poate, chiar în școli.

Ca sistemul să fie complet, ar trebui ca acest monopol al unei «limbi de Stat» să fie întins pînă în provincii în care nu este nici un amestec: d. e. în Galiția unde populația vorbește mai ales polonește; în Dalmația, unde singurele idiomuri întrebuințate sunt cel sîrbesc și cel italian. Firește că mulți Nemți au acest gînd ascuns. Dar exigențele centralismului au trebuit să se plece, în aceste provincii, dinaintea forței împrejurărilor. De mult timp deja, la Cra-covia, limba oficială este cea poloneză. La Zara, în Dalmația, este cea sîrbească.

Rămîn așa dară țările propriu zis «mixte», între care Boemia și Moravia constituiesc un exemplu perfect. Contra sistemului inaugurat de contele Badeni, Germanii obiectează, că populațiunea nu este repartisată în mod egal pe întreaga întindere a teritorului provincial și că mai ales la Nordul Boemiei, sunt județe întregi în cari orașele cehe nu sunt decît insule.

În capetele Germanilor extermiști, cum sunt cei ce urmează pe Schönerer, s'a încrustat ideea că nu este nici un motiv de a sta la discuție nici cu Cehii, nici cu Co-roana. Ei au înscenat apoi obstrucționismul cel mai furios, întrebuințarea intensivă, implacabilă a vocii, a pumnului și a picio-rului, spre a face cu chipul acesta imposibilă funcționarea mașinării parlamentare,

cît timp ordonanțele nu vor fi revocate. Din această stare psihologică la care se raliară în cele din urmă și Nemții moderați rezultă acea nepomenită sesiune a *Reichsrathului* dela 1897.

Cu toată agitațiunea parlamentară și extra parlamentară pusă în urmă la cale de către coaliția partidelor germane, contele Badeni avea încrederea împăratului și a majorității din Cameră. Deși majoritatea lui nu era omogenă, ea îi era destul de fidelă ca să-i permită a governa și mai ales de a reînoui, în termenul legal, faimosul compromis cu Ungaria.

Dar agitația luase în cele din urmă proporțiile unei rebeliuni și Badeni fu nevoit să se retragă. De atunci, două ministere s'au succedat în Austria dar fără ca chestiunea limbelor să fie înaintat cu un pas.

Viața parlamentară de atunci e suspendată în Austria.

(Va urma).

INFORMAȚIUNI

Congresul Ligii Culturale se întrunește mine, Duminecă, 6 Iunie, la ora 9 dimineața în sala Ateneului Român.

1. Verificarea titlurilor domnilor delegați ai secțiunilor Ligii.

2. Raportul Comitetului Central Executiv, despre activitatea Ligii.

3. Raportul Censorilor, asupra stării financiară a Ligii.

4. Alegerea unui membru în comitetul Central, în locul d-lui dr. C. Istrate, demisionat.

5. Propuneri eventuale, conform statutelor.

În cas că s'ar ivi nevoia încă de o ședință în afară de cea de dimineață, ea se va ține, tot acolo, a doua zi, Luni, dimineața la ora 9, de oare-ce pentru Duminecă după amiază sala Ateneului Român a fost acordată „Conservatorului“.

Ziarele ungurești ne aduc știrea, că mai mulți funcționari maghiari, importați de către guvern la Brașov, au înființat acolo zilele acestea o societate de maghiari-

zare. Scopul acestei societăți, zic foile ungurești, este «numai» de a deschide cursuri gratuite de limba maghiară pe seama populațiunei nemaghiare din Brașov.

Nu ne-am mira dacă această obrăznicie ungurească ar da naștere la conflicte în Brașovul cel atit de pacinic pînă acum. Căci deh, și răbdarea «răbduriului» Român și a «circumspectului» Sas au o margine.

*

Cabinetul d-lui Széll se vede nevoit a publica în *Pester Lloyd* o semnificativă desmințire privitoare la rolul d-lui *Bucovineanu Buchholtzer*, despre care e vorba în acest număr că ar fi fost însărcinat de d-l Széll a controla și spiona mișcările politice dintre Români.

Care va să zică, d-l Széll ține să se știe că nu este adevărat că ar fi reconstituit în această formă secția de naționalități?

E o apucătură? Sau e vr'un rezultat al «triumfului» formulei d-lui Széll la Viena?!...

În orice cas e interesant, că prim-ministrul unguresc găsește măcar de cuviință ca în toil încheierii compromisului să desmință această știre.

*

A apărut: *Amintiri din Grecia* de d-l Teodor Bulc, profesor la școlăle române din Beiuș.

Autorul descrie cu multe detalii călătoriile și impresiile sale prin patria lui Homer.

Cartea a apărut la Gherla, în Transilvania, în tipografia Todoranu.

*

Ziarul Deutsches Volksblatt face în numărul său din urmă un foarte trist prognostic încheierii definitive (parlamentare) a compromisului intervenit deocamdată între guvernele din Austria și Ungaria.

Ziarul spune, că situația va duce sau la egalitate de îndatoriri finanțiare, sau la separațiune.

S'a pus sub tipar

ANUARUL BUCURESCILOR

CAROL GÖBL

PE ANUL 1899-1900

și va apare la 1 Iunie 1899.

Rugăm pe toți industriașii, comercianții, funcționarii, proprietarii, avocații, inginerii și particularii, cari nu sunt trecuți în Anuar sau sunt greșit trecuți, a ne trimite în cel mai seurt timp adresele d-lor corecte, spre a se publica **gratis** în Anuar.

Asemenea se primesc anunțuri cu prețuri moderate.

A se adresa: Institutului de Arte Grafice **CAROL GÖBL**, str. Dómnai 16

„Tipografia”, soc. pe acțiuni în Sibiu

Se află de vînzare:

HOMO SUM.

ROMAN

DE

GEORGE EBERS

Prețul: 2 fl. sau 2 Lei 50 Bani.

Comandele se pot face la: TIPOGRAFIA, soc. pe acțiuni
IN SIBIU

Cu Preț Redus!

A apărut și se află de vînzare la «Tipografia», societate pe acțiuni în Sibiu.

ȘCOALELE DIN BLAJ

STUDIU ISTORIC

DE

NICOLAE BRANZEU

Profesor la liceul I. C. Brătianu în Pitești.

Prețul redus de la 1 fl. la 50 cr.

Pentru porto poștal încă 5 cr. mai mult